

ГОЛГОТА РАКОВИЧКЕ ПАРОХИЈЕ.
СТРАДАЊЕ СВЕШТЕНИКА И ПАРОХИЈАНА
ОД ОКТОБРА 1944. ДО МАЈА 1945. ГОДИНЕ

(Александар Аздејковић, Књижевно друштво Раковица,
Београд 2019, 453 стр.)

Друго допуњено и измењено издање монографије *Голгоџа Раковичке парохије. Страдање свештеника и парохијана од октобра 1944. до маја 1945. године* које је пред нама, представља драгоцен покушај да се допринесе расветљавању мање познатих чињеница из српске историје, а које говоре о уклањању идеолошких и класних противника од стране новоуспостављеног комунистичког режима, на територији Раковичке парохије у првим годинама након Другог светског рата.

Аутор, ђакон Цркве Светих апостола Вартоломеја и Варнаве у Раковици, Александар Аздејковић, користећи се углавном мемоарском литературом и изјавама савременика и потомака које је сакупио током свог дугогодишњег истраживања, али и архивом Црквене општине Раковица, описује врло детаљно, малтретирања и ликвидације тзв. „народних непријатеља“ од стране нових власти. Иако није историчар, он користи историјски метод, аутор се ослонио на оригиналну архивску грађу, црквену архиву, емотивне и потресне исказе сведока. Књига садржи 355 фуснота, списак релавантних скраћеница на крају, аутентичне фотографије као и скенирана оригинална документа која су издвојена и која су била важна за ову тему.

Аутор је настојао да што детаљније представи и опише сваки појединачни случај до којег је дошао током свог истраживања у периоду у коме је страдало и много невиних људи, представника грађанства и свештенства који су свакако спадали у категорију неборачког становништва. Он је са великом прецизношћу успео да утврди број ликвидираних лица и обим конфисковане имовине у раковачкој парохији иако је то због специфичних услова и врло неповољне атмосфере која и даље влада према овим питањима било доста тешко урадити.

У овој књизи се први пут износе историографски подаци о овом периоду на кнежевачкој парохији. Такође се аутор бави ратним и послератним

периодом на територији насеља Раковица, Кнежевац, Кијево и Кошутњак. Истраживањима је дошао и до података о ликвидираним лицима из Ресника који је придодат списку од раније. У књизи је забележено именом и презименом 39 лица која су страдала од комуниста у периоду од 14. октобра 1944. до маја 1945. године.

Садржина књиге је подељена на Уводно прво поглавље, у којем нас аутор концизно упознаје са темом књиге и још 8 поглавља. Друго поглавље, које је насловљено као Мартирологиј што је реч која се користи у Црквеној терминологији а подразумева збирку пописаних мученика страдалих за веру у Бога, упућује нас да није реч само о научној монографији већ о намери аутора да ова књига има и одређену духовну вредност. Аутор ће комбиновати ова два приступа самој теми, историјски и религијски што издавају ову монографију од друге литературе која се бави сличним темама.

У трећем поглављу аутор даје краћи преглед историје насеља Раковице и изградње и освећења храма св апостола Вратоломеја и Варнаве 24-11 јуна 1939. године. Потом сажето описује дешавања на овом подручју током Другог светског рата. Окупација Раковице, Кнежевца и Кошутњака отпочела је 16. априла 1941. године. Прва страдања становништва у парохији кнежевачкој почела су 17. септембра 1941. године и наставила су се током рата. Аутор посебно истиче податак о стрељању Рома и Јевреја у Раковици из „Топовских шума“ у јесен 1941. године. Поголавље се завршава извештајем о заточеништву патријарха Гаврила у манастиру Раковица, где је боравио у строгом кућном притвору док није пребачен у манастир Војловицу, а потом и у логор Дахау у Немачкој.

У четвртном поглављу аутор се бави формирањем одељења ОЗН-е и истражним затворима. Бавећи уласком комуниста октобра 1944. године са акцентом на крвава обрачунавања са свима онима који су били виђени као „народни непријатељи“ или „сарадници окупатора“, аутор излази из локалних оквира и осврће се и на страдања широм Србије. Посредно је низом доказа илустровао да су у злочинима учињеним након Другог светског рата од стране ОЗН-е највећу улогу одиграли, не само идеолошки сукоби, већ много чешће лични и делом класни сукоби.

Наредно, пето поглавље, доноси дешавања из послератне Раковице и односи се на хашпења која су се тамо догађала. Ухашпени Раковчани су били затворени у подруму фабрике мотора у Раковици, док су становници Кошутњака првих дана били затворени у згради XII кварта на Дедињу или у подрумима околних вила. Сви у „надлежности“ иследника поручника Јанка Димића (каснијег југословенског дипломатског представника у Москви и Варшави). Ослањајући се најчешће у овом делу на емотивне исказе потомака страдалих и доступну архивску грађу као и релативно малобројну литературу о овим темама, Ђакон Аздејковић је детаљно описао трагичне судбине

бројних грађана из парохије Раковица и њихових породица, али и указао да су након доласка комуниста на власт ова питања била деценијама заташкавана и скривана од очију јавности.

Посебно место у књизи заузима шесто поглавље у коме, пратећи трагичну судбину оца Недељка Стреличић а који је 1945. године одведен из свог стана од представника комунистичких власти и потом се више никада није вратио, аутор ставља акценат на односе између комунистичких власти и свештенства.

Аутор у овом поглављу дотиче и врло важно питање раскола унутар саме цркве, оснивање Удружења свештеника с циљем да се ослаби утицај цркве који је одувек уживала у народу. Иако је деловало можда на очеку да комунистички режим наклоњеније гледа на цркву, овај однос је био пун мађусобног неповерења, а у брзо је постало јасно да комунистичке власти желе да смање што је више могуће утицај цркве на парохијане. Посебан ударац у том правцу била је аграрна реформа у којој је СЦП изгубила 70.000 хектара обрадиве земље и шума и 1.180 зграда.

Седмо поглавље аутор је посветио дешавањима на територији београдског насеља Ресник. Упознајући читаоце најпре са кратком историјом Ресника и дешавањима у току Другог светског рата, аутор се у овом поглављу бави појединачним судбинама становника Ресника, ликвидираних од стране ОЗН-е након Другог светског рата. На крају поглавља дата су скенирана оригинална документа као и фотографије из приватних архива до којих је аутор дошао истраживачким радом.

Осмо поглавље доноси сведочанства учесника у ликвидацијама, од којих се по свом значају истиче сведочење Милана Трешњића, бившег мајора ОЗН-е, директног учесника у ликвидацијама на територији Раковице након Другог светског рата. Према његовом сведочењу у периоду од септембара 1944. до марта 1945. само у Београду убијено је око 10.000 људи, од тога неколико стотина у Раковици, а који су према његовој процени били углавном невини. При томе највећи број је ликвидан на основу непроверених информација, најчешће на основу потказивања од стране познаника, комшија или агената ОЗН-е.

У последњем, деветом поглављу, аутор описује парастосе одржане 2016, 2017. и 2018. године на тајној гробници у Лисичјем потоку, локацији на којој је у ноћи између 6. и 7. новембра 1944. године стрељан највећи број раковичких парохијана, са иницијативом за подизање првог споменика у помен свим невиним жртвама комунистичког режима убијеним у вансудским ликвидацијама крајем 1944. године, као и обнову Краљеве чесме из 1936. године која се ту налази. Ово поглавље је потпуно ново у односу на претходно издање и представља логичан наставак претоходним истраживањима описаним у књизи чиме се на неки начин заокружује прича о страдањима парохијана Раковице.

Употреба великог броја усмених и писаних изјава које је аутор сакупио приликом вишегодишњег теренског истраживања свакако представља на неки начин ексклузивну вредност ове књиге, тим пре јер највећи део интервјуисаних саговорника више није међу живима. Додатну вредност другом допуњеном издању дају и објављени архивски документи на крају књиге као и фотографије и описи дешавања у периоду од 2014. до 2018. године. Ова књига је писана питко, разумљива је широј читалачкој публици а не само научној јавности. Поред историјских извора књига садржи и мартирологиј, тропар, кондак и акатист свештеномученику Недељку раковичком што је чини ближом широј читалачкој публици, поготово верницима за које ова поглавља имају и духовно значење. Премда се позива често на врло емотивне и потресне исказе сведока, најчешће потомке и рођаке страдалих, аутор свестан чињенице како она могу утицати на читаоца, ипак упозорава да намера ове књиге није распиривање мржње према комунистичком покрету већ жеља да се сагледа и овај сегмент деловања новоуспостављене комунистичке власти након Другог светског рата.

Ђакон Александар Аздејковић је овом монографијом, у којој су представљена и описана малтретирања, одмазде и ликвидације које су чинили комунисти над неборачким становништвом Раковице у послератним годинама, дао несумњив допринос српској историографији. *Голіоша Раковичке парохије* представља значајну допуну проучавању питања ликвидација идеолошких и класних неистомишљеника од стране комунистичког режима након Другог светског рата те верујемо да ће бити драгоцен и незаобилазан извор за све оне које се баве овом темом.

Др Ена Мирковић